

В. П. Дюков

к.е.н., доц.

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Коли економіка стає все більшою мірою ґрунтованою на знаннях, технології, комунікації і інформації (тому її називають «ґрунтованою на знаннях» економікою), спостерігається важлива тенденція переходу від створення відчутних цінностей до створення невідчутних. Така тенденція припускає зростаючу роль в економіці нематеріальних активів (НМА) і розширення наукових досліджень, присвячених їх ідентифікації, класифікації і оцінці. НМА частіше згадуються як інтелектуальний капітал (ІК) і ці терміни стали в сучасній економічній літературі синонімами. Склад ІК доки ще однозначно не визначений, але можна прийняти, що цими активами є «усі нематеріальні чинники, які сприяють ефективності роботи підприємств у виробництві товарів або наданні послуг, або від яких очікуються майбутні економічні вигоди для організацій або окремих осіб, які їх контролюють» [1, с. 96]. Так, наприклад, в у одній з перших моделей ІК Едвінссона і Саллівана [2, с. 359] НМА складаються з трьох категорій: 1) людський капітал, який

включає розумові здібності, компетентність, навички, досвід і знання; 2) клієнтський, або споживчий капітал, він включає стосунки і зв'язки з партнерами, постачальниками, дистриб'юторами, клієнтами; у нього також входить імідж (сприйняття) організації на ринку, ідентичність і акціонерний капітал бренду; 3) структурний капітал: охоплює увесь ІК, яким володіє організація, включаючи комп'ютерні програми, бізнес-процеси, бізнес-практики, бази даних, системи і інтелектуальну власність.

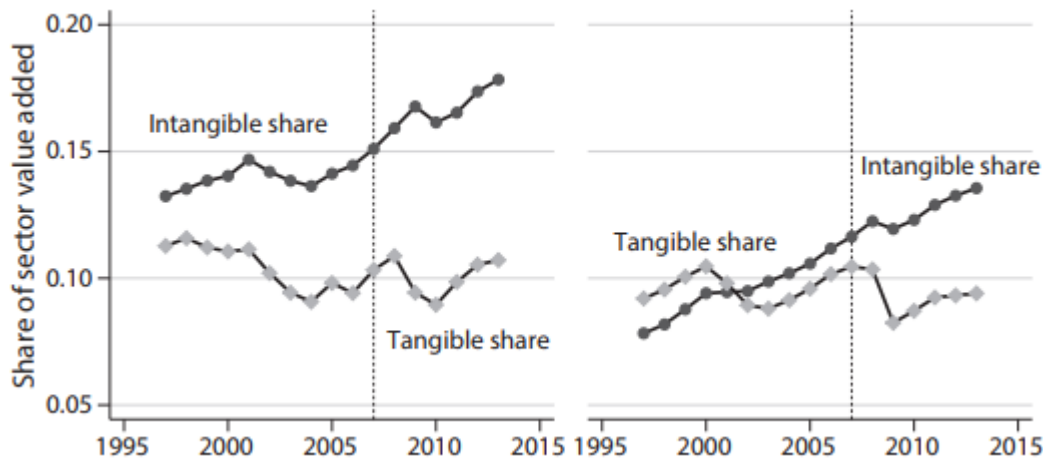

Рис. 1. Доля доданої вартості, створеної НМА (темна лінія) і матеріальними активами (світла лінія), у виробничому секторі (ліворуч) і секторі послуг (праворуч) в країнах ЄС і США (окрім аграрних галузей).

Джерело: [3, с. 31].

Рис. 1 показує, що в розвинених капіталістичних країнах сектор послуг у кінці 90-х років основну віддачу отримував від матеріальних активів, але потім ситуація змінилася. Оброблювальний сектор є більше «нематеріальним», оскільки основну віддачу отримує від НМА, і він виріс більшою мірою. Ми бачимо, що, структура економіки впливає на відносну важливість нематеріальних активів, але цей ефект змінюється з часом. Дані по виробничому сектору не мають бути несподіванкою, оскільки частково це пояснюється глобалізацією.

Коли відкривається торгівля з країнами, що розвиваються, як це було в 2000 р., коли Китай вступив до СОТ, розвинені країни повинні додатково спеціалізуватися там, де вони мають порівняльні переваги. Оброблювальні підприємства, які, як правило, процвітають в країнах з високою зарплатою, є тими, хто вкладає багато засобів в НМА у рамках програм НІОКР в тій мірі, в якій цього вимагає глобалізація.

У роботі [3] проведений глибокий аналіз економіки, ґрунтованої на НМА, і її відмінностей від традиційної «матеріальної» економіки. В результаті автори дійшли наступних висновків про особливості економіки НМА [3, с. 240].

1. Сталися і продовжують відбуватися довгострокові зрушення від матеріальних інвестицій до нематеріальних.

2. Значна частина цих змін не відбивається на балансі компанії і національних рахунків, оскільки бухгалтери і статистики, як правило, не вважають нематеріальні витрати інвестиціями, а враховують їх швидше як поточні витрати.

3. Нематеріальні, ґрунтовані на знаннях активи, які формуються за допомогою нематеріальних інвестицій, відрізняються за своїми властивостями від активів матеріальних. Вони з більшою вірогідністю робитимуть ефект масштабу і знижуватимуть питомі витрати, і вигоди від них, швидше за все, збільшуватимуться і покажуть синергізм з іншими НМА.

4. Ці особливості мають важливі наслідки для економіки. Зокрема, вони сприяють:

- Тривалому застою. Інвестиції здаються занадто низькими відколи деякі з них не реєструються; масштабованість НМА дозволяє з'являтися великим і прибутковим фірмам, що збільшують розрив в продуктивності і прибутку між лідерами і фірмами, які відстають. Уповільнення темпів нарощування нематеріального капіталу після Великої рецесії привело до зменшення кількості побічних ефектів і дозволяє зменшити ефект масштабу, тим самим уповільнюючи загальну продуктивність чинників виробництва.

- Нерівності. Нерівність в доходах росте у міру того, як побічні ефекти збільшують розрив в прибутковості між конкуруючими компаніями, підвищують попит на менеджерів і керівників, що мають навички координації. Нерівність в доходах збільшується у міру того, як міста, де багато побічної дії і синергізму, стають усе більш привабливими, піднімаючи ціни на нерухомість. Нерівність в оцінці росте у міру того, як деякі психологічні риси працівників, наприклад, готовність до експерименту, стають важливішими.

- Проблеми фінансової системи пов'язані з фінансуванням інвестицій у бізнес. Кредитування не дуже підходить для компаній з великою кількістю прихованих активів. Ринки публічних акцій, як представляється, занижують вартість, принаймні, деяких НМА частково із-за заниження даних про такі активи, а також із-за невизначеності навкруги НМА. Венчурний капітал, із-за невизначеності навколо нематеріальних активів, нині важко масштабувати для багатьох галузей.

- Нові вимоги до інфраструктури. Зокрема, перехід від матеріальних до нематеріальних активів збільшив потребу в ІТ-інфраструктурі і доступному просторі у великих містах, одночасно пред'являючи більше вимог до нашої «м'якої інфраструктури»: нормам, стандартам і правилам, які регулюють співпрацю і взаємодію між людьми, урядом і фірмами.

5. Це зрушення має наслідки для управління і фінансових інвестицій. Фірми, що використовують НМА, стають більше авторитарними. Тим, хто створює НМА, знадобиться більше керівництва. Фінансові інвестори повинні будуть знайти інформацію далеко за межами існуючої фінансової звітності, що описує поточні бізнес-процеси.

6. Зрушення у бік НМА також міняє порядок денний державної політики. Директивним органам необхідно буде зосередитися на сприянні розвитку інфраструктури знань – таких як освіта, Інтернет і комунікаційні технології, міське планування і витрати на державну науку – і на уточненні регулювання інтелектуальної власності, але не обов'язково його зміцненні.

Список використаної літератури

1. Eustace K. and Hay L. A community and knowledge building model in computer education. *Proceedings of the Australasian Conference on Computing Education* / A. E. Ellis (Ed.). New York, ACM Press. 2000. pp. 95–102.
2. Edvinsson L., & Sullivan P. Developing a model for managing intellectual capital. *European Management Journal*. 1999. № 14(4). pp. 356–364.
3. Haskel J., Westlake S. *Capitalism without Capital: The Rise of the Intangible Economy*. Princeton : Princeton University Press. 2018. 277 p.